

1.2 Õuesõppe vanem ajalugu

Õuesõppe haridusajaloolisi juuri võib leida Joonia loodusfilosoofide juures juba enne Platonit ja Aristotelest. Õuesõpe võrsub haridusideaalist, mis põhineb kogemisel ja tegevusel, võimaldab mitmekesiseid kokkupuuteid looduse, kultuuri ja ühiskonnaga. Selle haridussuuna sugupuu oksteks on terve rida nimekaid ja tuntud haridustegelasi ning filosoofe –

- Aristoteles,
- Comenius,
- John Locke,
- David Hume,
- Immanuel Kant,
- Georg Wilhelm Friedrich Hegel,
- Jean-Jacques Rousseau,
- Johann Heinrich Pestalozzi,
- Friedrich Wilhelm August Fröbel,

Aristoteles (384- 322 eKr) – kreeka filosoof

Õuesõppe ajaloos on tähtis nimetada Aristotelest. Teda võib nimetada Euroopa esimeseks loodusteadlaseks. Ta uskus, et tõelisus on see, mida me tunnetame oma meelte kaudu, hoides mõtteilmaga võrreldes esikohal meeli. Tema looduskäsitus oli orgaaniline ja terviklik (Dahigren & Szczepanski 2006: 16). Ta eristas selgelt vaimse ja materiaalse. Praktiline tarkus oli õilsam. Tema filosoofia kinnitab, et tõelisus on see, mida tajutakse oma meelte kaudu. Aristotelese maailmavaade hõlmab enamat kui ainult teoreetilist teadmist. Meele liikumisse panemine viib praktilise tegevuse ja praktilise eesmärgistuseni. Seda kirjeldab Aristoteles oma kuuendas raamatus "Nikomachose eetika". Kuivõrd tema põhihuvi on õppida tundma

looduse muutumist, võib Aristotelest pidada Euroopa esimeseks loodusteadlaseks. (Dahlegren, Szczepanski: 2006:14-16). Selle nurga alt võib näha ka Aristotelese mõtet “Teadvuses pole midagi sellist, mis pole sinna jõudnud meie meelte kaudu. Stoikud (u 300 eKr) jätkasid Aristotelese jälgedes, eristamata materiaalist vaimsest.

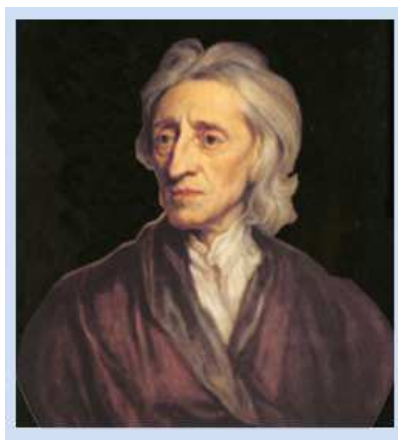
**COMENIUS - Jan Amos Komenský (1592 - 1670) –
tšehhi õpetaja ja kirjanik.**

Ta lähtus looduspärasuse põhimõttest – inimene on looduse osa ja allub tema arengu seadustele, siis tuleks niipalju kui võimalik pakkuda just meeltele: nähtavat silmailu, kuuldavat kõrvale, lõhnavat ninale, maitsvat keelele, kombitavat sõrmedele (Andresen 2002: 13).

Järgnevalt Comeniuse poolt kirja pandud printsiibid, mis on iseloomulikud loodusele ja ülekantavad hariduse omandamisesse:

- Loodus märkab sobival ajal.
- Loodus valmistab materjalid enne kui annab neile vormi.
- Loodus valib sobiva asja millega tegutseda või esmalt töötleb seda, et muuta ta sobivaks.
- Loodus ei ole oma tegutsemistes segaduses, vaid liigub arengule vastavalt ühest punktist teise – kergemalt keerulisemale.
- Kõikides looduses tegutsemistes on sisemine areng.
- Loodus oma kujundavas tegevuses alustab universaalsega ja lõpeb üksikasjalisega.
- Loodus ei tee mingeid hüppeid vaid edeneb samm haaval.
- Kui loodus midagi alustab, siis ta ei lõpeta enne, kui tegevus on lõpetatud.

- Loodus väldib hoolikalt takistusi ja asju mis võiksid suure tõenäosusega põhjustada vigastusi.

John Locke (1632–1704) - inglise filosoof

Tema arvates ei saa inimese hingest leida midagi, mis oleks seal sünnipäraselt olemas. Inimese **hing** on algselt ilma igasuguste ideedeta ning Locke võrdles teda puhta paberilehega (ingl *white paper*) ning esialgu veel tühja toaga (ingl *the yet empty cabinet*). Locke'i arvates pärinevad kõik ideed **kogemusest**. Kogemus võib olla kaheksa:

- kogemus, mille me saame välismaailma esemeid tajudes, st aistingu teel;
- kogemus, mille me saame oma mõistuse tegevust jälgides, st refleksiooni (ld *reflexus* 'peegeldus') teel.

Aisting ja refleksioon on Locke'i sõnul kaks ainukest akent, mille kaudu valgus tungib pimedasse tupp. J.Locke'i järgi on meelelised kogemused stiimulid, mis sisenevad tühja teadvusesse. Need stiimulid töödeldakse teadvuses mõteteks. Kehade omaduste seas eristas Locke **primaarseid** (ld *primarius* 'esmane') ja **sekundaarseid** (ld *secundarius* 'teisene'). Primaarsed on need omadused, mis keha säilitab kõigis muutuste ja mõjutuste puhul - need on kõvadus, ulatus, kuju, liikumine. Sekundaarsed omadused on värv, heli, maitse ning soojus-külmus. Sekundaarsed omadused on kehael vaid teatud tingimustes ning eeldavad tajuja olemasolu: "Ärgu silmad nähku valgust ja värve, ärgu kõrvad kuulgu helisid, ärgu suulagi tundku maitset, nina ärgu haistku – ning kõik värvid, maitset, lõhnad ja helid kui erilised ideed kaovad, lakkavad olemast ning taanduvad oma põhjustele, st mahule, kujule ja osakeste liikumisele."

David Hume (1711- 1776) – šoti filosoof ja ajaloolane

David Hume'i järjekindel empirism viis skeptitsismini. Ta leidis, et kogemus - see on tajumused ning **pole alust väita**, et tajumusi (nt maja, puu jms tajumusi) tekitavad materiaalsed kehad. Miks? Vastuse asemel järgneb uus küsimus: Kuidas me saaksime seda kogemuse põhjal kindlaks teha? Aga me ju tajume, saame käega katsuda nt kive jms – see tõestabki, et nad on materiaalsed, võidakse väita. Kuid Hume vastaks, et need on vaid meie tajumused – nägemis-, kompimis- jne aistingud. Me ei saa kogeda seda, mis kutsub esile tajumusi – me kogeme vaid oma tajumusi, mitte materiaalseid kehi vms. Hume kirjutas: "Vaadates oma käsi ja liikmeid, me tajume sõna otseses mõttes mitte oma keha vaid teatud muljeid, mida saame meelte vahendusel." D. Hume järgi muutub välise tegelikkuse vaheline tunnetamine meie meeleliseks muljeks ehk originaaliks, samal ajal, kui nende tunnetuste mälestused muutuvad mõteteks ehk kahvatuteks koopiateks (Dahlgren & Szczepanski 2006: 17).

Filosoofiliselt arutledes on Hume'i arvates kõik, mida me tajume, vaid tajumused, mis on katkendlikud ja sõltuvad mõistusest (st kui poleks mõistust, siis poleks ka tajumusi). Profaanid aga ajavad segi tajumused ja objektid ning arvavad, et kõik meeltega tajutav eksisteerib iseseisvalt ja püsivalt. Selline arvamus tuleneb Hume'i arvates kujutlusvõimest. Me kujutame endale ette ja usume, et nt laud ruumis, milles me hetkel ei viibi, on seal ikkagi alles. Hume'i skeptilisus laieneb ka arusaamale **põhjuslikkusest**. Me räägime sageli põhjustest ja tagajärgedest, oleme veendunud, et teatud haiguste põhjuseks on vale toitumine, et kõrbehaisu põhjuseks on nt põhjakõrbenud pannkoogid jne. Paratamatu seos kahe sündmuse vahel, millest räägitakse põhjuslike seoste puhul, on Hume arvates **subjektiivne**, psühholoogiline, mitte aga objektiivne. Kui oleme veendunud, et sündmus A on sündmuse B põhjuseks, siis sündmuse A tajumine (aistingute või kujutlustena) viib meie mõtted sündmusele B: "Kui on antud põhjus, siis mõistuses tekib harjumuspäraselt kujutlus tavalisest tagajärjest ning usk, et see ka aset leiab." See ongi nn subjektiivne paratamatus. Millest selline

subjektiivne paratamatus tingitud? Hume'i empiristlik vastus on: **kogemusest**: "Idee paratamatusest ja põhjuslikkusest tekib tänu looduses märgatavale ühetaolisusele – sellele, et teatud objektid on alati olnud omavahel seotud, mille tõttu harjumus ajendab mõistust ootama üht teise ilmumisel." Seetõttu, et tegemist on harjumusega, ei tulegi inimesel pähe küsida, mille alusel ma nii või teisiti oletan (või käitun). Sellised harjumuslikud ootused on loodusliku instinkti erikujuks; neid ei saa tekitada ega maha suruga arutluse teel, arwab Hume. Kogemus tekitab meis usu, et tulevik on mineviku sarnane (et tuli ka tulevikus kõrvetab jne). Siin tekib aga nn **induktsiooniprobleem**: mille alusel me võime väita, et tulevik on mineviku sarnane? Hume'i arvates me ei saagi seda kindlalt väita – me saame vaid uskuda, et see nii on. Ütelda, et alati on ju nii olnud, et tulevik on mineviku sarnane olnud, ei põhjenda samu ootusi tuleviku suhtes, sest kõigepealt me peaksime eeldama, et tulevik on mineviku sarnane. Aga me tahame seda ju alles tõestada.

Hume läks skeptitsismiga väga kaugele ning mõistis seda ise ka: "Tõeline skeptik suhtub usaldamatusega mitte ainult oma filosoofilistesse veendumustesse, vaid ka oma filosoofilistesse kahtlustesse, kuid ta ei loobu kunagi sellest süütust naudingust, mida talle võivad pakkuda nii ühed kui teised." Ta leidis, et inimesed on sunnitud siiski tegutsema, arutlema ja uskuma vaatamata sellele, et nad ei suuda kõike põhjendada ja tõestada. Me lihtsalt usume sellesse, millesse kogemus meid paneb uskuma ning see on igapäevase elu seisukohalt täiesti normaalne.

Immanuel Kant (1724- 1804) – saksa filosoof

Pikkust oli tal vaid 157 cm, kuid vaimses mõttes kuulus ta hiiglaste hulka. Kanti kodulinna Königsbergis tunti teda täpsuse musternäidisena: tema jalutuskäikude järgi olevat võinud kella õigeks panna. Ta oli veendumusel, et filosoofias pole inimene ainult tunnetaja, vaid ka mõistusega arutleja. Me kuulume loodusesse nii tunnetajatena, kui ka mõistusega arutlejatena. **Inimtunnetuse** käsitleluses sooritas Kant oma sõnul kopernikliku pöörde. Poola astronoom

Mikolaj Kopernik (1473–1543) väitis, et mitte Päike ei liigu, vaid hoopis Maa ning just viimase liikumise tõttu meile näib, nagu liiguks Päike. Kant väitis, et kui me maailma tajume sellisena, nagu me teda tajume, siis see ei tähenda, et maailm tegelikult ongi selline. Hoopis meie mõistus on selline, et me ei saa maailma teisiti tajuda. Sellega seoses eristas ta asja iseeneses (sks *Ding an sich*) ning asja meie jaoks (sks *Ding für uns*). Milline on maailm tegelikult (asi iseeneses), seda me ei võigi teada saada. Maailma tajudes on meil justkui teatud "teoreetilised prillid" ees. Näiteks me tajume maailma ajas ja ruumis, kuid tegelikult on see meie mõistuse iseärasus, et me maailma sellisena tajume. Aeg ja ruum on tunnetuse vormid – maailm (asi iseeneses) ei eksisteeri ei ajas ega ruumis. Näiteks kui meil oleksid ees sinised prillid, siis näeksime maailma sinisena. See aga ei tähendaks, et maailm ongi sinine. Ta on sinine vaid meie jaoks. Analoogselt eksisteerib ka maailm ainult meie jaoks ajas ja ruumis. Tema seisukohad **eetikas** on samuti kuulsaks saanud. Moraalses mõttes õigeks teeb meie käitumise kohusetundest lähtumine. Üldjuhul on meie tegudel palju motiive. Kanti arvates on moraalselt kõige väärtuslikumad (moraalsed selle sõna kitsamas tähenduses) teod, mis sooritatakse puhtast kohusetundest, ilma mingi kalduvuse või sümpaatiata. Aga mis on inimese kohus? Inimese kohus on lähtuda sellistest põhimõtetest, millest võiksid ja peaksid lähtuma kõik. See ongi kuulus kategooriline imperatiiv Kanti sõnastuses: "Talita vastavalt niisugusele maksiimile, mis ise kohe võib üldiseks seaduseks saada." Sellel imperatiivil on ka teine sõnastus: "Talita nõnda, et sa inimkonnasse nii oma isiku kui ka ükskõik millise teise isiku näol suhtuksid alati kui eesmärgi ja mitte kunagi kui ainuüksi vahendisse." See tähendab, et kõik inimesed on moraalses mõttes võrdsed.

Georg Wilhelm Friedrich Hegel (1770 – 1831) –

saksa filosoof

Ta oli filosoof, saksa idealismi tähtsaim esindaja. 19 saj. keskel kujunes naturalistlik mõttevool, mis käsitles inimese vaadet tegelikkusele osana loodusest ja maailmast, mida me tajume oma meeltega. Georg Wilhelm Friedrich Hegel väitis, et meie teadvus muutub pidevalt ja see sõltub meie ajaloolisest ja kultuurilisest kontekstist. Meie mõtted ja mõistus sõltuvad tavadest, milles reaalsus tegelikult toimib.

Jean-Jacques Rousseau (1712 – 1778) – prantsuse filosoof ja kirjanik

Rousseau on väitnud, et meeli harjutada ei tähenda ainult neid tarvitada, vaid nende kaudu õigesti ka tajuma õppida, sest meie oskame ainult nii näha, kuulda, kombata, nagu me seda õppinud oleme. Tähtis on, et laps saaks viibida palju looduses, sest tema kehaehitusele avaldab õhk otsustavat mõju (Rousseau 1997: 104, 165).

Lapse kehale on väga hea ka mehaaniline harjutamine, nagu jooksmine, hüppamine, ujumine, kivi viskamine, võru veeretamine. Tuleb harjutada aga mitte ainult jõudu, vaid ka meeli, mis seda juhivad. Kasutades meeli võrrelda saadud muljeid üksteisega. Selleks on hea mõõta, kaaluda, arvutada, võrrelda. Mida tegevam laps on, seda otsustusvõimelisem (samas: 166).

Et laps muutuks teadmishimuliseks, siis tuleb juhtida lapse tähelepanu looduse nähtustele, esitada talle küsimusi ja lasta ise otsida tal vastuseid. Tema teadmised peavad olema tema enese uurimuse vili, ta peab teadust uuesti leiutama, mitte õppima. On tähtis, et ta hakkaks ise mõtlema (Rousseau 1977: 182-183). Rousseau on väitnud, et meeli harjutada ei tähenda ainult neid tarvitada, vaid nende kaudu õigesti ka tajuma õppida, sest meie oskame ainult nii näha, kuulda, kombata, nagu me seda õppinud oleme (Rousseau 1997: 165). Tähtis on, et laps saaks viibida palju looduses, sest tema kehaehitusele avaldab õhk otsustavat mõju (samas: 104). Lapse kehale on väga hea ka mehaaniline harjutamine, nagu jooksmine, hüppamine, ujumine, kivi viskamine, võru veeretamine. Tuleb harjutada aga mitte ainult jõudu, vaid ka meeli, mis seda juhivad. Kasutades meeli võrrelda saadud muljeid üksteisega. Selleks on hea mõõta, kaaluda, arvutada, võrrelda. Last tuleb harjutada mitte tegema üleliigseid või puudulikke jõupingutusi. Nii me õpetame teda oma jõuavaldusi ette nägema ja eksimusi kogemuse kaudu parandama. Mida tegevam laps on, seda otsustusvõimelisem (samas: 166).

Me sünnime siia ilma ilma teadmisteta, ilma tunnetuseta, kuid õppimise kalduvustega. Selleks, et õppida, peab laps saama kogemusi. Elu algul on laps tähelepanelik tema meeli mõjutavatele asjadele, kuna tema mälu ja kujutlusvõime veel ei tööta. Kuna laps õpib tajude kaudu, siis peab ta saama kõike puudutada, katsuda, kuulata, vaadelda. Nii õpib ta tundma asjade kõvadust ja pehmust, soojust ja külmust, kergust ja raskust, suurust ja kuju. Ta õpib

võrdlema oma nägemis- ja kompimistajusid. Juba väikelaps peab saama palju liikuda erinevates kohtades, et ta õpiks otsustama kauguste üle (samas: 111-112). Me ei saa kasutada kõiki oma meeli samal määral. Kompimine on see meel, mille kaudu me saame oma esimesed kogemused. (Rousseau 1977: 166-167).

Meie nägemismeel ei suuda täpselt ja kindlalt hinnata kaugusi ja pikkusi, sügavusi ja kõrgusi. Täpsemad hindamisoskused tulevad harjutades, kogemusi saades. Et harjutada nägemist andma meile loomutruud aruannet kaugustest ja kujudest peame me nägemistajusid kompimistajudega kaua võrdlema. Ilma kompimiseta ei oleks ka kõige teravamal silmal võimalik ruumi tajuda. Ulatusi õpime hindama ainult käimise, kompimise, lugemise ja mõõtmise teel. Mõõtmiseks ei peaks kasutama mõõdupuud, vaid samme, väljasirutatud käe laiust, tema pikkust Rousseau pidas vajalikuks, et kõik need võrdlemised, mõõtmised, hindamised, kompimised teeb laps kõik ise (samas: 169).

Väga tähtis on lasta lapsel võrrelda kompimist kuulmisega. Lasta lapsel järele uurida, kumb neist muljetest, kui nad tulevad samal ajal samast kehast, jõuab enne tema meeleorganini. Osa järeltõlget teeks laps siis kogemuse, osa induktiooni teel (samas: 173).

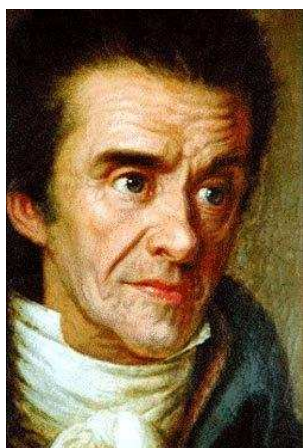
Kuulmisele vastav organ on kõneorgan. Lapsel peab laskma lihtsalt ja selgelt paraja valjusega kõnelda, täpselt hääldada, toonitada sõna ja lause rõhku, õigesti artikuleerida. Laulu juures peab hääle olema puhas, kõlav, ühtlane ja painduv, kõrv aga vastuvõtlik taktile ja kooskõlale (samas: 174).

Kuues, ehk üldmeel tekib teiste meelte väljaarendamisel ja ta õpetab meile asjade loomust tundma kogumilje kaudu. See kuues meel asub peaaegu ja tema puhtsisemisi tajusid nimetatakse mõisteteks ehk kujutlusteks. Meie teadmiste üle saab otsustada nende mõistete arvu järgi. Inimese mõistuseks nimetataksegi oskust neid mõisteid üksteisega võrrelda. Paljude tajude koosmõjust kujunenud lihtsaid mõisteid võib nimetada lapselikuks mõistuseks. Kui inimene suudab paljude lihtsate mõistete kaastegevusel luua kompleksseid mõisteid, siis võin nimetada seda inimese ehk intellektuaalseks mõistuseks (samas: 175).

Kuna esimeste teadmiste kogumisel kasutame me oma meeli, siis on ka kehalised ja meeltega tajutavad asjad ainukesed, millest võime saada vahetu kujutluse. Rousseau ei väsi lakkamatult kordamast: mitte anda noortele inimestele õpetusi sõnadega, vaid hoopis tegudega. Mis nad

võivad õppida kogemustest, seda ei tohi nad õppida raamatutest (samas: 222-223). Mitte muud raamatut kui maailm, mitte muud õpetust, kui tõsiasjad (samas: 182).

Et laps muutuks teadmishimuliseks, siis tuleb juhtida lapse tähelepanu looduse nähtustele, esitada talle küsimusi ja lasta ise otsida tal vastuseid. Tema teadmised peavad olema tema enese uurimuse vili, ta peab teadust uuesti leiutama, mitte õppima. On tähtis, et ta hakkaks ise mõtlema (Rousseau 1977: 182-183).

Johan Henrich Pestalozzi (1746- 1827) - šveitsi pedagoog

Ta on tuntud ka kui filantroop, koolireformaator, filosoof ja poliitik. Pestalozzi on pärit arsti perekonnast, kelle esivanemad reformatsiooni ajal Itaaliast põgenenud olid. Viieaastaselt, kui suri tema isa, jäi Pestalozzi orvuks. 17-aastaselt astus ta Collegium Carolinumi Zürichis, et õppida juristik. Kuid kool jäi siiski lõpetamata, sest Pestalozzi ei rahuldunud sellega, mida koolis õpetati. Vaimustatuna Rousseau ideedest otsustas Pestalozzi hakata pastoriks. Kuna vaid külas, looduserüpes, kus inimesed elavad veel loomulikku elu, võib inimene oma jõudu täiel määral avaldada ja tõelist kasu tuua. Kuid ka pastori amet ei jäänud Pestalozzi jaoks lõplikuks ning ta otsustas hakata hoopis põllumeheks. 1774 aastal avas ta Neuhoof's, oma kodus, kodu ja kooli vaestele ning kodututele lastele. Aastal 1776 oli seal juba 22 last, kes elasid Pestalozzi majas ning 1778 juba 37 last. Kool oli põllumajandusliku suunitlusega, kuid Pestalozzi õpetas lastele ka lugemist ja aritmeetikat. Ta pidas meelelist kogemust teadmiste saamisel ülimaks põhimõtteks ja aluseks. Ta väitis, et õppima õhutavad eelkõige mängimine ja meelelised kogemused.

**Friedrich Wilhelm August Fröbel (1782- 1827) – saksa
pedagoog ja lasteaiasüsteemi looja**

Friedrich Fröbel (1782-1852) oli institutsionaalse eelkoolikasvatuse süsteemi looja. Fröbel asutas esimese eelkooliasutuse, mille nimi oli „lasteaed“ ja töötas välja spetsiaalse metoodika tegevusteks eelkooliealiste lastega. Friedrich Fröbeli eluloo põhjal on näha, et tema pedagoogilist tegevust mõjutas nii tema isiklik elukäik, looduse- ja geomeetriaõpingud, kokkupuude J. H. Pestalozzi tegevusega. Ta tegi aia oma kindergardenis e lasteaias keskseks osaks. Ta seadis eesmärgiks kasvatada vabu, mõtlemaid ja iseseisvaid inimesi, tugevdada laste keha, harjutada meeli, anda tegevust nende ärkavale vaimule. Ta väitis, et laps peaks kasvama nagu viljapuuaias hoolsa kogenud aedniku hoolitsuse all kooskõlas loodusega. Fröbel pidas väga tähtsaks mängu, milles ta nägi vahendajat looduslike, hingeliste, emotsionaalset e ja intellektuaalsete jõudude vahel.

Laps on oma varajases lapsepõlves nagu suur silm, mis kõike näeb, kõik vastu võtab, mis teda ümbritseb ja kõik nähtu endasse tallele paneb. Esimesed muljed ja elamused, mis laps saab, jäävad püsima, loovad lapse hinge põhiheli ja määravad ära tema tulevase arenemise suuna. Lapsed peaksid õppima armastama ja hindama loodust ning parim viis selleks on looduses viibimine. Sellel on tohutu tähendus nende kasvatuses. Igal nädalal peaks õpetaja koos õpilastega tegema õppekäigu metsa ja põldudele. õpetaja ülesanne pole niivõrd vahetult mõjutada kui pigem lastes uudishimu ja looduse tundmist õhutada. Teadmised loodusest peaksid tuginema kogemusele. Raamatutest õppimine annab palju õõnsama teadmise.